

Висновки

У період існування екологічних ризиків та енергетичних криз основні дії та заходи у просторовій економіці відбуваються в напрямку збалансованого (сталого) розвитку. Будівництво є найбільшим сектором економіки як з економічного погляду, так і з погляду використання сировини. У процесі сталого розвитку будівництво і архітектура відіграють важливу роль [8]. Основні показники та вимоги, передбачені методиками оцінювання будинків для присвоєння їм сертифікату, жодним чином не обмежують архітектурні форми будівель та креативність архітектора. Проекти об'єктів збалансованої архітектури передбачають використання як “високих” (хай-тек), так і “базових/звичайних” (лау-тек) технологій. Фасади таких об'єктів можуть бути як майже повністю скляними, так і з відносно невеликою скляною поверхнею.

Збалансована архітектура – це необхідний крок у майбутнє.

1. *World Commission on Environment and Development. Our common future: The report of the World Commission on Environment and Development. New York, Oxford University Press, 1987.*
2. *Dokumenty końcowe Konferencji Narodów Zjednoczonych nt. Środowisko i rozwój, Rio de Janeiro 3-14.06.1992, Szczyt Ziemi, Instytut Ochrony Środowiska. Warszawa 1998. (Заключні документи Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, Ріо-де-Жанейро 3-14.06.1992, Саміт Землі, Інститут охорони навколишнього середовища. Варшава 1998)*
3. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej (2008/C 319/05). (Офіційний журнал Європейського Союзу)*
4. *The European Green Building Programme. Endorser guidelines. European Commission Directorate General JRC. Institute for Environmental and Sustainability. Renewable Energies Unit. Ispra, 15 September 2005.*
5. *Yates A., Baldwin R., Howard N., Rao S.: BREEAM 98 for office. PREPress. 1998.*
6. *Referece Guide. Core & Stell Development. LEED. USGBC. June 2006.*
7. *Passiv Haus Institut, Fachinformation PHI-Darmstadt 2002/2.*
8. *L. Kamionka: Architektura zrównowazona i jej standardy na przykładzie wybranych metod oceny. Politechnika Świętokrzyska. Kielce. 2012. (Л. Камьонка. Збалансована архітектура та її стандарти на прикладі окремих методів оцінювання. Свентокшиський Політехнічний Університет. Кельце, 2012).*

УДК 72.03(09)(477.83-2)

Х. І. Ковальчук

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра дизайну архітектурного середовища

РЯДОВА ЖИТЛОВА ЗАБУДОВА ДОБИ КЛАСИЦИЗМУ У ЛЬВОВІ

© Ковальчук Х. І., 2014

Розглянуто особливості рядової житлової забудови передмість Львова кінця XVIII – першої половини XIX століття.

Ключові слова: житлова забудова, класицизм, культурна спадщина, автентичність, реконструкція.

This article deals with the peculiarities ordinary residential buildings outskirts of Lviv the city late XVIII – early XIX century.

Key words: residential building, classicism, cultural heritage, authenticity, reconstruction.

Постановка проблеми

Житлова забудова різних хронологічних періодів є містобудівною основою будь-якого історичного міста. Вона містить як оригінальні пам'ятки, так і так звані фонові, рядові об'єкти. Саме така рядова забудова найчастіше потерпає від порушення автентичності, знесення і перебудов. Збереження об'єктів культурної спадщини, що мають ознаки стильової послідовності, надаючи містобудівному середовищу особливої характерності, та відображають риси міського домобудування різних стильових періодів, є нагальною необхідністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сучасні погляди на розвиток мистецтва, архітектури й містобудування XVII–XIX ст. – епохи, що позначила класицистичний напрям у розвитку художньої культури Західної й Східної Європи – викладено у дослідженнях О. О. Єрошкіна [1].

Житлове будівництво доби класицизму у контексті авторської інтерпретації стилю та використання так званих зразкових проєктів було належно вивчено та оцінено в роботах В. Тимофійка [2], Л. Сакович [3], А. Шамрасвої [4], С. Ожегова [5], О. Сільник [6], А. Тіщенко [7]. Розвиток урбаністичного середовища цього періоду вивчали П. Ричков [8], У. Іваночко [9], Р. Могитич [10].

Житлову забудову Львова кінця XVIII – першої половини XIX століття розглянуто у ґрунтових наукових дослідженнях М. Долинської [11] та ін. Проте переважно вона досліджує видатні, значні у художньому та конструктивному аспектах пам'ятки – справжні шедеври свого стилю і часу. Набагато менше уваги в дослідженнях приділено звичайній, рядовій забудові вулиць, яка не завжди несе характерні, яскраво виражені риси того чи іншого стилю, проте саме вона і складає основну тканину міста.

Формування мети статті

Дослідити значення та особливості маловивченої житлової забудови передмість Львова першої половини XIX століття.

Виклад основного матеріалу

Основу неповторної характерності передмість Львова первісно складала автентична житлова забудова. У кінці XVIII – першій половині XIX століття забудова Львова починає вестися за новими класицистичними канонами регулярного містобудування. Передмістя отримують плани з чіткою прямокутною нарізкою кварталів, поступово забудованих впродовж наступних десятиліть малоповерховим житлом [12].

Житлову забудову Львова кінця XVIII – першої половини XIX століття за розпланувальними характеристиками та особливостями декорування можна умовно поділити на кілька груп.

Першу групу складають житлові кам'яниці, збудовані на початку XIX століття у межах середмістя, на місці зруйнованих або розібраних споруд – так званих “рудер”. Будинки цієї групи займали видовжену ділянку, а розпланування мали характерне для житлових споруд попереднього періоду. Їх художньо-декоративне оздоблення було надзвичайно багатим і вишуканим, виконаним у традиціях класицизму. Таке оздоблення переважно складалося із ордерних елементів, геральдичної емблематики та скульптурного декору, серед якого важливе місце займали рельєфні вставки на міфологічну тематику, виконані знаними львівськими скульпторами.

Як приклади подібної забудови можна навести кам'яниці №10 та №12 на вулиці Шевській, №21 та 23 на вулиці Вірменській, №15 на вулиці Краківській.

Друга група споруд, поширених у Львові в цей період, прибуткові будинки. Їх призначення зумовило великі розміри і наявність декількох сходових кліток. Характерною їх рисою є наявність внутрішнього подвір'я з галереями, що наближає цю групу будинків до австрійських прибуткових будинків – “Паулатшенхауз” (Pawlatshenhaus). Будували такі споруди за межами Старого міста, у колишніх передмістях. Їх декоративне оздоблення також надзвичайно багате і вишукане, складається, як правило, з ордерних та геральдичних елементів, а також широко застосовуються рельєфні вставки із зображеннями персонажів античної міфології.

Характерними прикладами такої забудови є так звана “кам'яниця Гауснера” (належала торговельній фірмі “Hausner & Violand”, а пізніше Земельно-кредитному товариству), розташована на розі вул. Коперника та пр. Свободи (буд. № 1 – 3 на пр. Свободи), будинок № 8 на вул. В. Винниченка, будинок № 34 на вул. Краківській.

З двох вищезгаданих груп до нашого часу збереглась значна кількість споруд. Це можна пояснити насамперед високою художньою цінністю цих кам'яниць та якістю їх будівництва.

Проте третя група, свого часу найпоширеніша – подібними будинками були забудовані всі передмістя Львова першої половини XIX століття – збереглась до нашого часу лише у поодиноких прикладах та в архівних кресленнях.

Кам'яниці цієї групи мають симетричне розпланування, характерним для якого є центральний проїзд (або коридор), що веде до внутрішнього подвір'я, та наявність флігелів у подвір'ї. Для вирішення фасадів характерні прості геометричні форми та стримана пластика. Ця забудова наслідує тип німецького та австрійського "burgerhouse", який в цей час поширився на всю Європу.

Серед збережених будинків третьої групи, які є більшими за розмірами і якіснішими за виконанням, можна назвати такі приклади, як будинок № 18 на вул. Л. Українки, будинок № 24 на вул. Князя Романа, будинок № 29 на вул. Валовій. Але більша частина споруд, які належать до цієї групи, можна дослідити лише за архівними проектами пер. пол. XIX ст., які демонструють характерну для цього періоду житлову забудову Львова.

Будинок № 14 на вул. І. Франка досліджено за кресленнями 1838 р. На кресленнях зображено двоповерховий будинок з прямокутним симетричним планом (6 x 13 м) з наскрізним проїздом посередині будинку. Вхідна брама розташована по центру, над нею – балкон, що спирається на консолі. Фасад практично позбавлений декоративних елементів, вікна першого поверху мають арочне обрамлення, поверхи розділено горизонтальною тягою [13]. Сьогодні будинок повністю перебудований.

Будинок № 22 на вул. Вороного розглянуто за кресленнями 1833 р. Він прямокутний у плані, має наскрізний проїзд та видовжений флігель у внутрішньому подвір'ї. Фасад позбавлений декору [14].

Будинок № 22 на вул. Дорошенка одноповерховий, в плані прямокутний, симетричний, з коридором по центру. Фасад симетричний, рустований. Будинок розглянуто за кресленнями 1833 р. [15]. До нашого часу будинок не зберігся.

Будинок № 29 на вул. Дорошенка на кресленнях триповерховий, із симетричним фасадом. Вхідну браму розташовано по центру, над нею – балкон, двері якого прикрашені трикутним сандриком. Перший та другий поверхи розділено горизонтальною тягою. Плани будинку не збереглися. Креслення датуються 1826 р. [16] (рис.1). До нашого часу будинок дійшов повністю перебудованим.

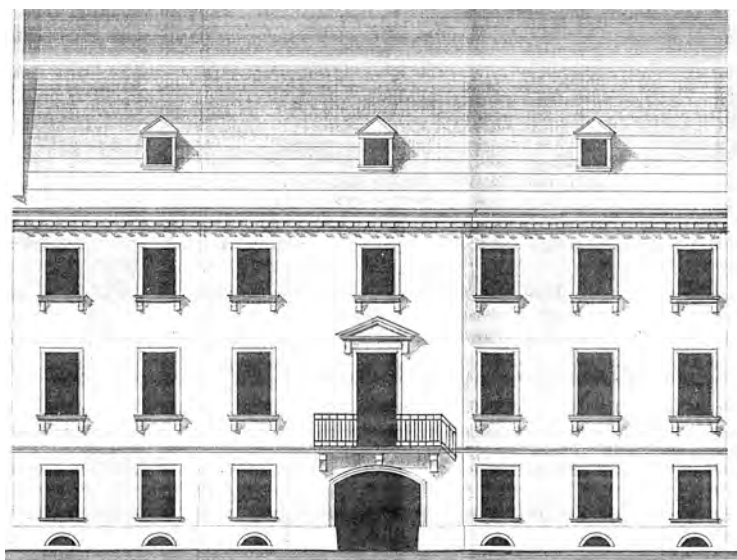

Рис. 1. Фасад будинку № 29 на вул. Дорошенка. Архівне креслення [16]

Будинок № 15 на вул. Пекарській розглянуто за кресленнями 1854 р. Автор проекту В. Шмідт. Будинок двоповерховий на високому цоколі, його фланковано ризалітами на рівні першого поверху. Ризаліти завершено фронтонами, які підтримують пілястри корінфського ордеру. Будинок був перебудований у 1882 та 1925 рр. [17] (рис. 2, 3).

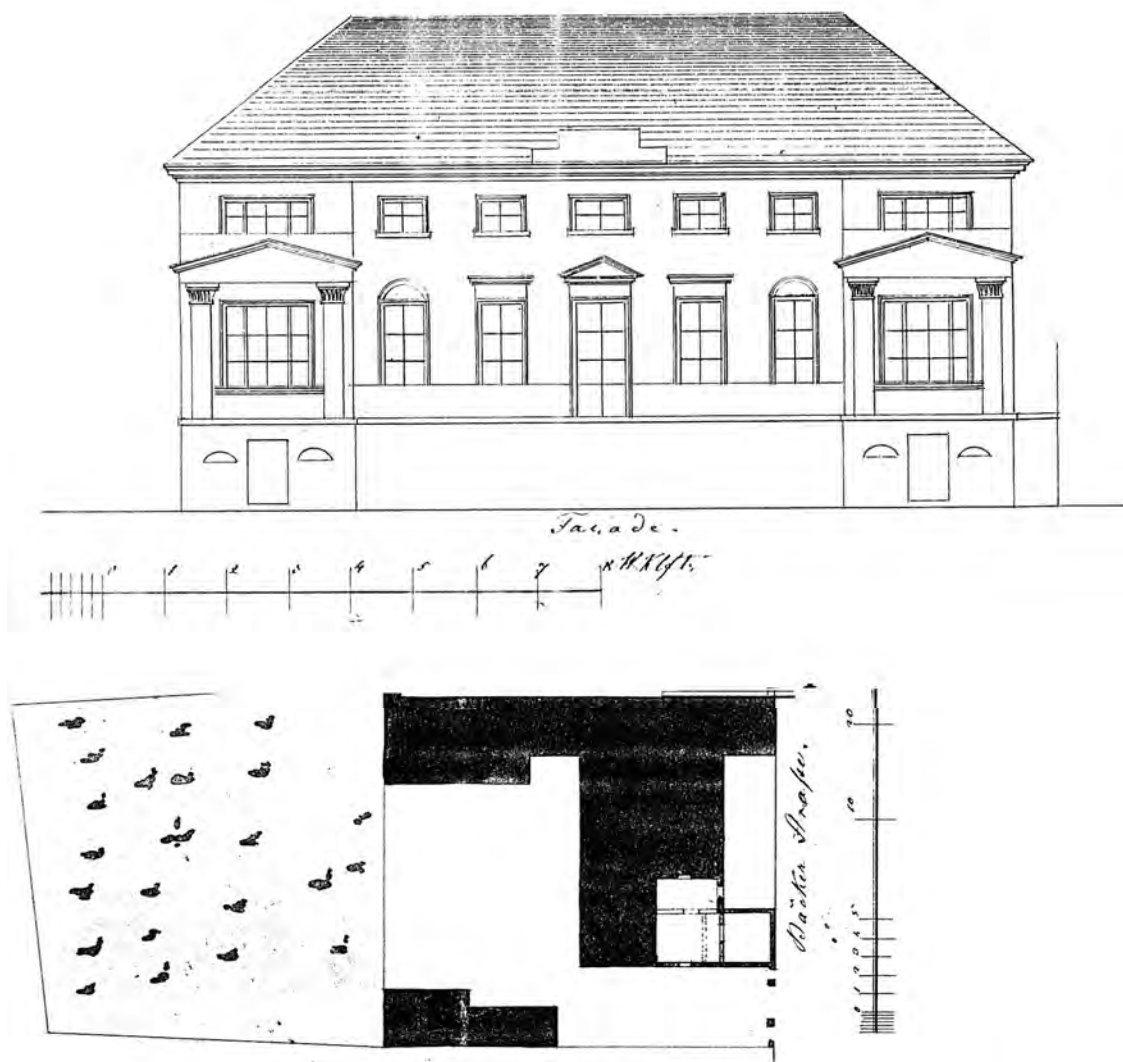

Рис. 2. Проект будинку № 15 на вулиці Пекарській. Архівне креслення [17]

Рис. 3. Сучасний вигляд будинку № 15 на вулиці Пекарській. Фото автора, 2013 р.

Будинок № 1 на вул. Вулецькій досліджено за кресленнями 1848 р. Він двоповерховий, прямокутний у плані, симетричний, з коридором по центру. Перший поверх рустований, відокремлений від другого карнизом. Над входом трикутний фронтон [18] (рис. 4).

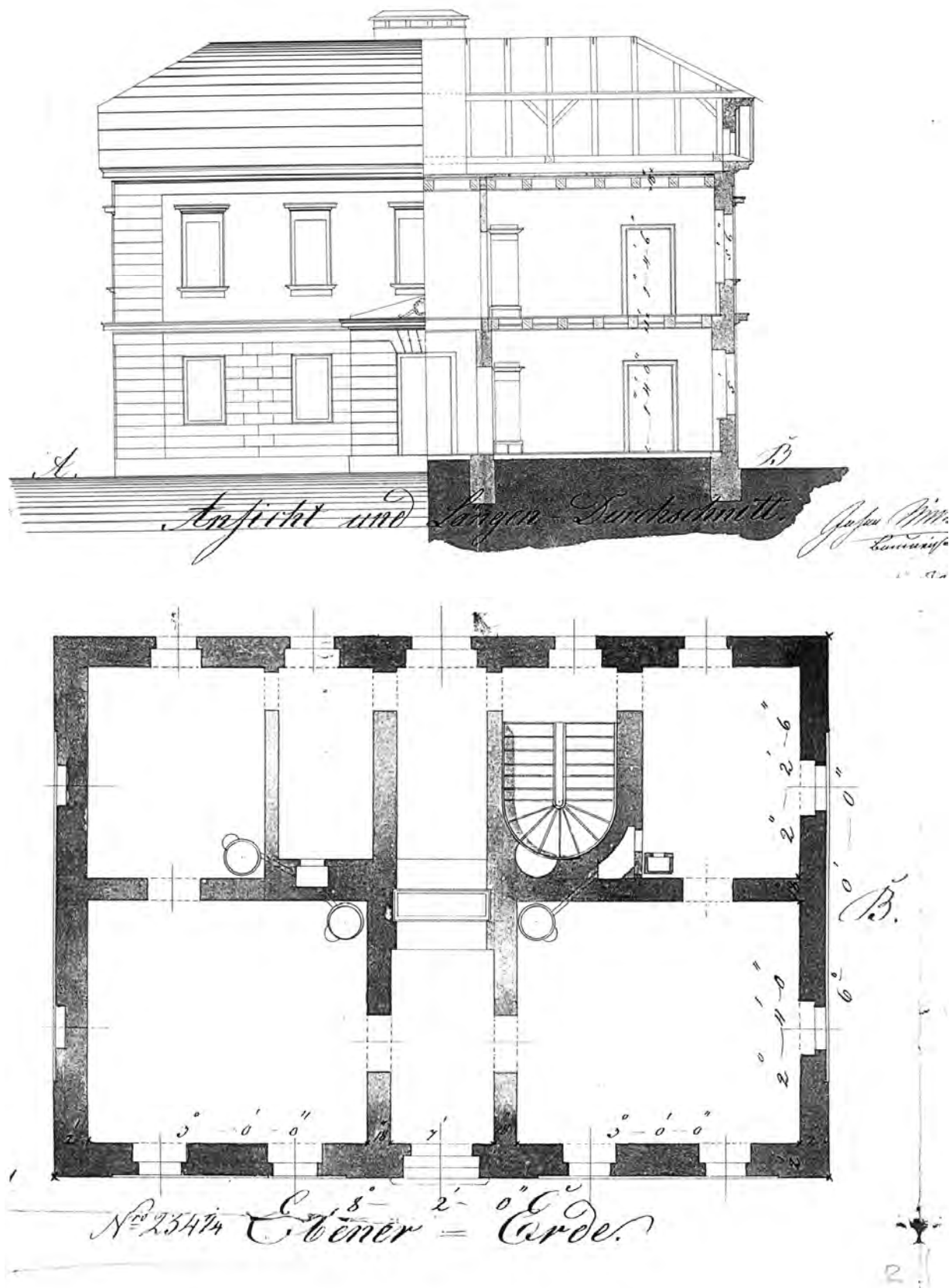

Рис 4. Проект будинку № 1 на вулиці Вулецькій. Архівне креслення [18]

Будинок № 20 на вул. Вулецькій досліджено за кресленнями 1852 р. Він триповерховий, перший поверх рустований. Поверхи розділено горизонтальною тягою. Вхід до будинку розташований по центру та фланковано пілястрами коринфського ордеру [19] (рис. 5).

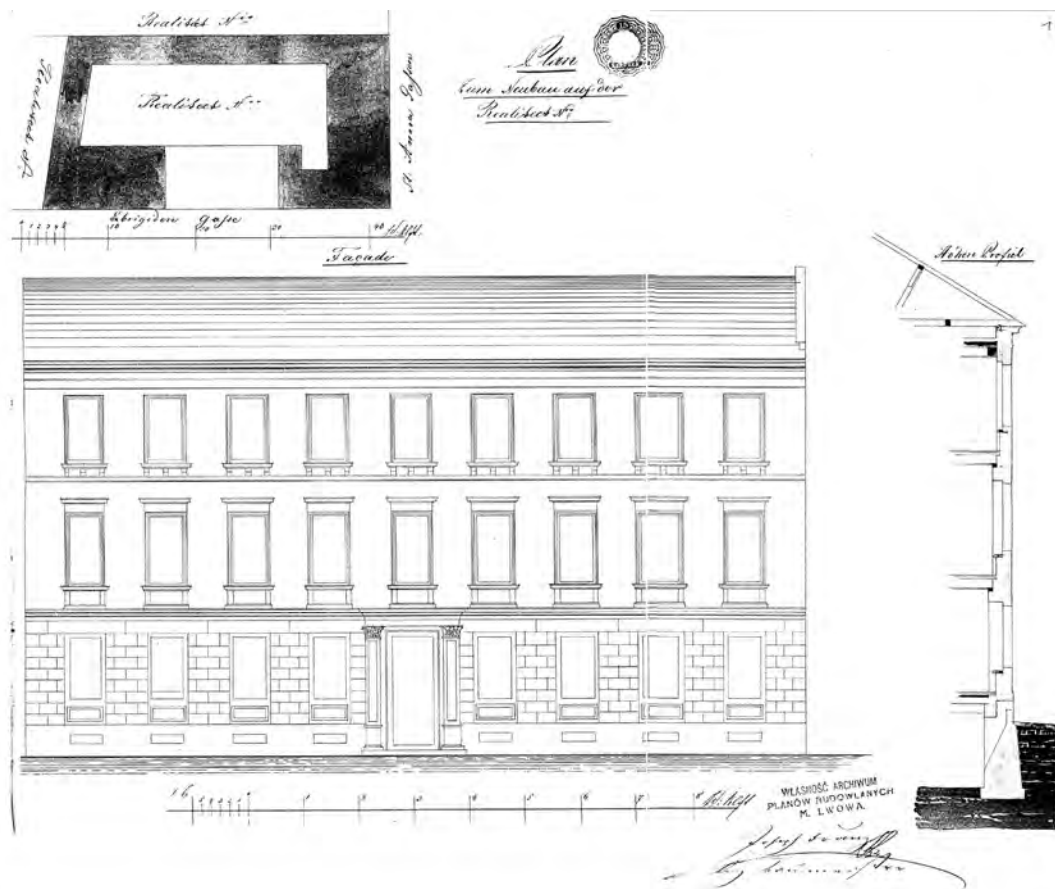

Рис. 5. Проект будинку № 20 на вулиці Вулецькій. Архівне креслення [19]

Будинок № 2 на вул. Городоцькій досліджено за кресленнями 1852 р., підписаними Вінцентом Равським. Він двоповерховий, прямокутний у плані (8 x 13 м), симетричний [20].

Доволі багато подібних будинків зберіглося до сьогодні у старих передмістях Львова, зокрема, Жовківському та на вулиці Личаківській.

У середній частині забудови вулиці Личаківської (рис. 6) можна побачити два збережені будинки № 93 та № 95 – одноповерхові, прямокутні в плані, з простими симетричними фасадами, практично позбавлені декорування і стильових ознак. Саме такі споруди у першій половині XIX і аж до початку XX століття становили основну забудову львівських передмість. Зазвичай їх будували за так званими “зразковими проектами”.

Поняття “зразкового проекту” увійшло в обіг на початку XIX ст., в період розквіту архітектури класицизму. “Зразкове” масове будівництво, яке продовжувалось подекуди аж до 1860-х років, знаменувало цілу епоху у вітчизняній архітектурі. Особливістю “зразкового проекту” першої половини XIX ст. було його створення з урахуванням композиції міської забудови загалом та орієнтація на вимоги доволі різних за майновим цензом забудовників. Серії “зразкових проектів” житлових будинків та інших приватних споруд видавались періодично [5].

У Львові “зразкові проекти” застосовувались не так широко, як на теренах російської імперії. Збережені архівні креслення мають доволі індивідуальний характер і підписані видатними архітекторами свого часу, які відомі нам зараз як автори і співавтори монументальних споруд, що у наш час вважаються канонічними зразками класицизму. Так, Вінцент Равський – автор проекту палацу Дідушицьких на вулиці Театральній, 18, а Вільгельм Шмідт брав участь у будівництві Оссолінеуму на вулиці Стефаніка, 2 та будинку військової комендатури на площі Соборній, 6 [21].

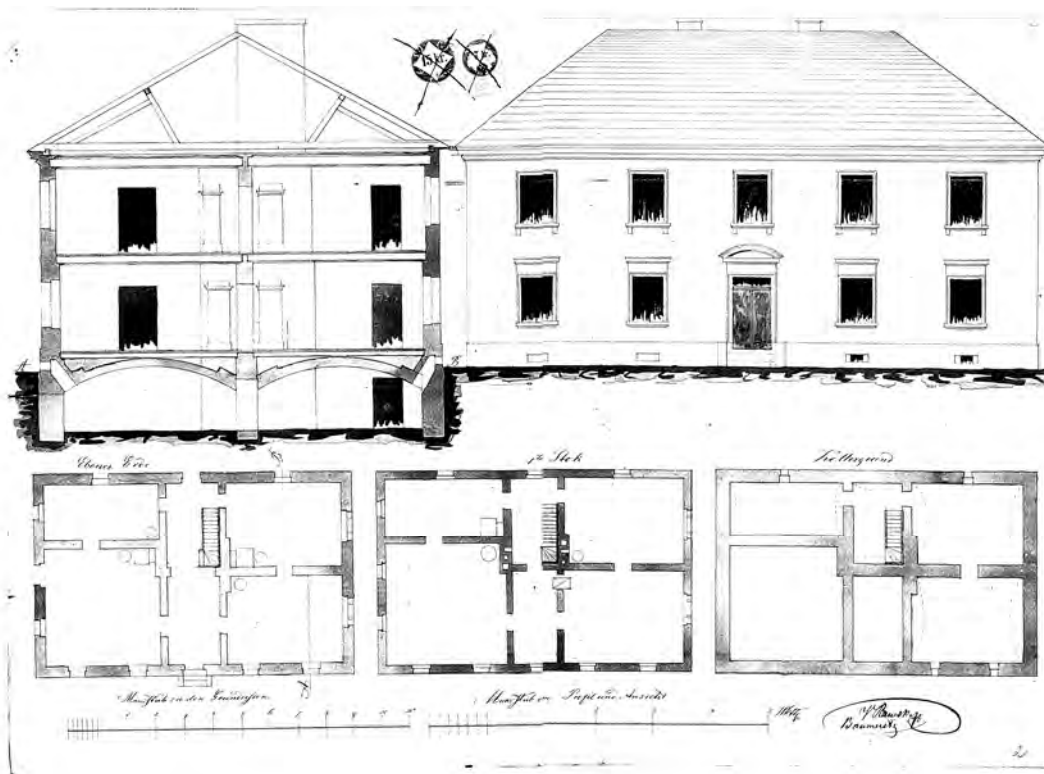

Рис. 6. Проект будинку № 2 на вулиці Городоцькій. Архівне креслення[20]

Рис. 7. Будинки №93, 95 на вулиці Личаківській. Фото автора, 2013 р.

Отже, характерна для першої половини XIX століття забудова передмість – це цегляні прямокутні у плані будинки з тинькованими стінами і прямокутними вікнами. Перший поверх у двоповерхових або нижні площини стін у одноповерхових будинках здебільшого рустовані, другий поверх виконувався без рустів, з тим самим ритмом і пропорціями вікон. Вікна обох поверхів обрамлювались строгими профільованими наличниками, декорованими кронштейнами, сандриками та замковими каменями. Поверхи могли розділятися простою міжповерховою тягою. Колористичне вирішення таких споруд було доволі стриманим, переважно їх фарбували у світло-сірі або світло-охристі кольори, нечисленні архітектурні деталі підкреслювали світлішим кольором.

Подібність у вирішенні фасадів будинків передмість, яку критики стилю класицизму називали “казенною”, створювала враження ансамблевості. На вузьких вуличках передмість ці споруди з їх лаконічним декоруванням виглядали доволі гармонійно.

Висновки

Сьогодні кількість автентичних архітектурних об'єктів, які представляють цегляну житлову забудову передмість Львова, є надзвичайно обмеженою. Більшість таких будинків було перебудовано у другій половині XIX століття та на початку XX, замінено на цікавіші у архітектурному відношенні споруди. Проте сьогодні такі пам'ятки є частиною культурної спадщини, що дуже швидко зникає. Такі будинки зазвичай не мають охоронного статусу, їх повне знищення неминуче призведе до неприпустимих змін у історичному середовищі міста, в результаті чого його автентичний характер виявиться повністю зміненим. Спеціалістам у галузі збереження пам'яток архітектури варто розглянути можливість створення своєрідного “заповідника” для збереження рядової забудови XIX століття, її неповторності і своєрідності.

1. Єрошкіна О. О. *Епоха класицизму [Текст]: [навч. посіб.] [Електронний ресурс] / О. О. Єрошкіна; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2011. – 187 с.: рис. - Бібліогр.: с. 185-187. URL: http://eprints.kname.edu.ua/21992/1/Посібник_з_ІММ_Епоха_класицизму.pdf* 2. Тимофієнко В. І. *Містобудівне мистецтво Північного Причорномор'я другої половини XVIII-початку XIX ст.[Текст]: автореф. дис. ... д-ра мистецтвознав.: 18.00.01 / Тимофієнко В. І.; АН України, Ін-т мистецтвознав., фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського. – К., 1993. – 40 с. 3. Сакович Л. Т. *Жилая застройка Киева первой половины XIX века (по материалам исследования регулярной застройки). Дис. ... канд. арх. – К., 1954. 4. Шамраева А.М. Типові проекти житлової забудови I-ої половини XIX ст. в Росії і в Україні // Вісник інституту “УкрНДІпроектреставрація”. – 2005. – № 3-4. – С. 62 – 75. 5. Ожегов С.С. *Типовое и повторное строительство в России в XVIII-XIX веках. М.: Стройиздат, 1984. 6. Сільник О. І. Розвиток архітектури прибуткових будинків Львова 1772-1918 рр. [Текст] : автореф. дис... канд. архітектури: 18.00.01 / Сільник Олександра Іванівна ; Національний ун-т “Львівська політехніка”. – Л., 2008. – 20 с. 7. Тищенко А. И. *Вклад петербургской архитектурной школы в развитие зодчества Украины 1760-1840-х годов [Текст] : автореф. дис... канд. искусс.: 17.00.04 / Тищенко Александр Иванович ; Российская академия художеств, Санкт-Петербургский гос. академический ин-т живописи, скульптуры и арх. им. И.Е. Репина. – СПб., 1999. – 22 с. 8 Рычков П. А. Градостроительное искусство Западной Украины XV-XIX веков [Текст]: дис... д-ра арх.: 18.00.01 / П. А. Рычков; Российский НИИ теории архитектуры и градостроительства. – М., 1993. – 321 л. + прил. 142л. + прил. 356л. – Библиогр.: прил. 1 л. 4-123. 9. Іваночко У. І. *Розвиток архітектурно-планувальної структури міст Галичини в умовах урбанізаційного процесу 1772-1918 рр. [Текст] : автореф. дис... канд. архітектури: 18.00.01 / Іваночко Уляна Ізяславівна ; Національний ун-т “Львівська політехніка”. – Львів, 2004. – 19 с.: 2 табл. 10. Могитич Р. І. *Розвиток урбаністичного середовища львівського Середмістя у другій половині XIII – на початку XX ст. [Текст]: автореф. дис... канд. арх.: 18.00.01 / Р. І. Могитич; Національний ун-т “Львівська політехніка”. – Л., 2003. – 16 с. 11. Долинська М. *Львів: простір і мешканці [Текст]: (Історико-урбаністичний нарис) / М. Долинська. – Л. : Видавництво Українського Католицького ун-ту, 2005. – 90 с.: іл. – Бібліогр.: с. 83-88. 12. *Архітектура Галичини XIX-XX ст. [Текст]: вибрані матеріали міжнар. симпозиуму 24-27 травня 1994 р., присвяч. 150-річчю заснування Державного ун-ту “Львівська політехніка” / ред. Б. Черкес [та ін.]. – Львів: [б.в.], 1996. – 208 с. 13. *Справа № 698 із будівництва будинка №14 на вул. І. Франко. – ДАЛО, Фонд 2, опис 3. 14. *Справа № 5304 із будівництва будинка №22 на вул.Вороного. – ДАЛО, Фонд 2, опис 2. 15. *Справа № із 374 будівництва будинка №22 на вул. Дорошенко. – ДАЛО, Фонд 2, опис 1. 16. *Справа № 3748 із будівництва будинка №29 на вул.Дорошенко. – ДАЛО, Фонд 2, опис 1. 17. *Справа № 2281 із будівництва будинка № 15 на вул. Пекарській. – ДАЛО, Фонд 2, опис 2. 18. *Справа № 1439 із будівництва будинка №1 на вул. Вулицькій. – ДАЛО, Фонд 2, опис 1. 19. *Справа № 821 із будівництва будинка №20 на вул. – Вулицькій. – ДАЛО, Фонд 2, опис 1. 20. *Справа № 1830 із будівництва будинка № 2 на вул. Городоцькій. – ДАЛО, Фонд 2, опис 1. 21. *Звід пам'яток історії та культури України [Текст]: енциклопедичне видання у 28 томах / гол. ред. В. Смолій; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. – К.: Головна редакція Зводу пам'яток історії та культури при видавництві “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 1999. – ISBN 966-95478-0-6. Кн. 1, ч. 1: Київ. – А – Л (ч.1)/ упоряд. В. Горбик [та ін.]; відп. ред. П. Тронько. – К.: [б.в.], 1999. – 579 с.*****************